“Masonluk Nedir ve Nasıldır” Adlı Kitap Üzerinde Analitik İnceleme ve Eleştiriler - 15

TÜRKİYE’DEKİ TARİHÇE (I)

Osmanlı Dönemi

Masonluğun Türkiye’deki tarihi başlı başına bir kitap olabilecek niteliktedir. Nitekim öyle kitaplar yazılmıştır da…

Bu bağlamda tüm yayınlanmış kitapların arasında belki en güzel ve en değerlisi Kemalettin Apak’ın ***“Ana Çizgileriyle Türkiye’deki Masonluk Tarihi”*** adlı, boyutu küçük ama kapsamı hayli ayrıntılı yapıtıdır. Sonraki çalışmalar hep bu kitabı kaynak almıştır. Ne yazık ki basım tarihi bakımından eskide kalmış (1958)olduğu için Türk Masonluğu’nun tarihinin yakın geçmişini içermemektedir.

Zaten konu tarihçe olunca, basılı yayınların en büyük sıkıntısı budur. Ne eksiği giderilebilir, ne yanlışlığı (varsa) düzeltebilir ne de güncellenebilir. Günümüzde bu bakımdan elektronik ortam böyle olanakları sağlıyor.

■ ■ ■

Daha sonra yayınlanmış tarihçe kitapları da var. Bunların arasında Celil Layiktez’in ***“Türkiye’deki Masonluk Tarihi”*** adlı üç ciltlik yapıtı gerçekten başlı başına bir emek ürünü… Gerek basılı gerekse CD olarak günümüzde de elde edilebiliyor. Ancak bu çalışma özellikle son cildinde Anglosakson Masonluğu eğilimli bir tutumla kaleme alınmış olduğundan, Türkiye’deki Masonluk üzerine verdiği bilgilerden bazılarının doğruluğu tartışılabilir.

Güngör Öcal’ın ***“Türk Masonluğu”*** adlı kitabı da göz ardı edilemez. Bu kitap da günümüzde basılı olarak bulunabiliyor.

Keşke bu kitaplar academia.edu adlı sitede de yer alsaydı.

Bütün bunlar varken bu kitapta Türkiye’deki Masonluğun tarihini anlatmak abes olur ama değinilmeden de geçilemez. Çünkü biliyorsunuz ki, bu kitapta sadece anlatımlarla yetinmiyor, hem birtakım açıklama ve yorumlar yapıyor hem sizin olası sorularınızı yanıtlamaya çalışıyoruz.

Bu açıklamayı burada yaptık ama Türkiye’deki tarihçe bakımından izleyecek olan iki bölüm (16. ve 17. bölümler) için de geçerli sayın lütfen.

Bu üç bölüm topluca biraz daha ayrıntılansaydı, başlı başına bir kitap olabilirdi.

Osmanlı Devleti'ndeki İlk Localar

Osmanlı Devleti sınırları içindeki ilk mason locasını 1721 yılında İstanbul'da bulunan Fransız masonların kurduğu söylenir.

Adı bilinen ilk Türk mason, Fransa'da elçi olarak bulunurken Masonluğa girmiş olan **Yirmisekiz Mehmet Çelebizade Sait Çelebi'**dir. Bir diğeri, aslında bir Fransız soylusu iken devşirilmiş olan **Kumbaracı Ahmet Paşa**'dır.

1720'li yıllarda İstanbul'da kurulan localar pek uzun yaşayamamış çünkü Padişah Sultan 1. Mahmut mason localarının çalışmalarını yasaklamış.

Gerekçesi belli değil.

Bu yasak 18. yüzyıl sonlarına kadar sürmüş. Ancak Makedonya ve Rumelidenilen bölgedeki locaların çalışmalarına göz yumulmuş.

3. Selim ise Avrupa ülkeleriyle yakın dostluk ilişkileri kurduğu için daha anlayışlı davranmış. Onun döneminde İstanbul'da da çeşitli yabancı obediyanslara bağlı locaların kurulup çalıştığı anlaşılıyor.

Yaklaşık yüzyıl böyle gitmiş.

İngilizlerin, İskoçların, Fransızların, İtalyanların çeşitli ülkelerde doğrudan kendilerine bağlı locaları varmış. Osmanlı Devleti de işte o ülkelerden biri olmuş. Bu tür locaların üyelerinin arasına yerel halktan tek tük kabul ettikleri kimseler de olurmuş.

Osmanlı Devleti gibi halkın çoğunluğunun Müslüman olduğu bir ülkede zaten yerel halktan çoğu kimsenin "gâvur icadı" diye düşünülen Masonluğa girmeye heveslenmesi beklenmezdi.

■ ■ ■

Geldik 19. yüzyıl ortalarına…

1833-1856 yılları arasındaki Kırım Savaşı sırasında Osmanlı Devleti, birçok Avrupa ülkesiyle kültürel bakımdan yakınlaşma sağlamıştı. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nde özellikle Batı Trakya, İstanbul ve İzmir'deki localar giderek arttı. 1850'li yıllarda farklı obediyanslara bağlı localar tutum değiştirdi. Artık Türk aydınlarını da kendilerine çekebilmek için birbirleriyle âdeta yarışa bile giriştiler.

İlk Büyük Loca

Osmanlı Devleti'nde ilk büyük locanın 1857 yılında "**Grande Loge de Turquie"** (Türkiye Büyük Locası) adı altında İzmir'de kurulduğu, bu büyük locaya bağlı altı locadan her birinin ayrı bir dilde çalıştığı, Türkçe çalışan locanın adının "Orhaniye" olduğu söylenir.

Doğruluğu tartışmalı bir bilgi bu…

19. yüzyılda ne sözü edilen bu büyük loca ne de İstanbul'daki localar uzun ömürlü olabilmiş. Çünkü masonların çoğu, bu kentlerdeki yabancı görevlilermiş. Görevi biten gidiyormuş. Pek az sayıda Türk ayrı ayrı localara girmiş ama localarının tutarlı bir çalışma göstermesini sağlayabilecek güçte değilmişler.

İlk Yüksek Konsey

Kronolojik sıralamaya göre gidince, Osmanlı Devleti'nde ulusal obediyansın kurulmasından önce 1861 yılında Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin bir yüksek konseyinin kurulduğunu görüyoruz: Adı **Şûrayı Âlîyi Osmanî** yani Osmanlı Yüksek Şûrası... Başında büyük komandör (gran komandör/hâkim büyük âmir) olarak Mısır asıllı **Prens Muhammed Abdülhalim Paşa** var.

O tarihlerde bu ülkede henüz yüksek derecelerde çalışma yapacak yeterli sayıda mason yoktu. O nedenle bu yüksek konsey gerçekten ritin asal kuralı uyarınca düzenli bir şekilde mi kuruldu yani 33. derecede dokuz mason var mıydı yoksa yeterli sayı yok idiyse de kurulmuş mu sayıldı, orası belli değil.

Ardından bu yüksek konseyin başına **Hyde Clark** adlı bir İngiliz masonun geçtiği, konseyin merkezini İzmir'e taşıdığı. herhangi bir masonik etkinlik gösteremediği, sonunda bu kuruluşun eriyip gittiği anlaşılıyor.

Aslında tüm bunların tarihçesi, her ne olup bitmişse o kadar çok önemli değil… Belki çok önemseyenler çıkar ama bizim burada, konuyu özetle gözden geçirip ayrıntılara girmeyişimiz bakımından önemli değil.

Önemli olan bir şey varsa o da bu yüksek konseyin kuruluş tarihi.

Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nde herhangi bir coğrafyada (jüridiksiyonda) ilk yüksek konseyin kuruluş tarihi çok önemsenir. Hani bu kitabın 11. bölümünde Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin Anayasası uyarınca bir yüksek konseyin herhangi bir nedenle dağılması durumunda yeni baştan nasıl toparlanabileceğini anlatmıştık ya… İşte bu nedenle bir kez yüksek konseyin kurulmuş olması çok önemlidir. Çünkü bu uluslararası ölçekte sıralanmanın yerini belirler.

Nitekim Türkiye'deki yüksek konseyin kuruluş tarihi 1861 olarak belirtilir. Bu kurumun sonradan yenilendiği tarih, daha sonraki isim değişiklikleri hep sadece birer tarihsel olay olarak nitelenir.

Dahası, 1968 tarihinde Türkiye'deki yüksek konseyler ikileşince, -her birinin asıl kendisinin geçerli olduğunu ileri sürüşünü bir yana bırakın- Gerek Türkiye Süprem Konseyi gerekse Türkiye Yüksek Şûrası kuruluş tarihini 1861 olarak göstermiştir.

"Ser" Locası

Osmanlı Devleti'nde Masonluk, Sultan Abdülaziz'in döneminde (1861-1876) hayli gelişme göstermişti. İstanbul'daki Ermeni masonlar "Ser" (Ermenicede "Sevgi") adlı bir loca kurmuştu.

O dönemin mason olan aydınlarından çoğu Fransa Büyük Doğusu'na bağlı olan bu locanın üyesiydi. Keçecizade Fuat Paşa, Mithat Paşa, Ziya Paşa, Ahmet Vefik Paşa, Tunuslu Hayrettin Paşa, Şinasi, Namık Kemal, İbrahim Hakkı Paşa, Türkiye'nin genel tarihinde adı bilinen daha birçok ünlü kişi vardı. Sultan 5. Murat ile kardeşleri Şehzade Nurettin ve Şehzade Kemalettin efendiler de...

Saray da Masonluğa sokulmuştu âdeta.

Baskı Rejimi Dönemi

1861 yılında Sultan Abdülaziz tahta çıkarken, Şehzade Sultan Murat da veliaht ilan edilmişti. (Elbette bu olayın tarihiyle yüksek konseyin kuruluş tarihinin örtüşmesinin bir bağlantısı yok.)

Abdülaziz 1876 yılında tahttan indirildiğinde, Sultan 5. Murat padişah olmuş ama iki ay sonra o da tahttan indirilip yerine meşrutiyet ilan edeceğine söz veren 2. Abdülhamit getirilmişti.

2. Abdülhamit sözünü tuttu ve meşrutiyeti ilan etti ama Osmanlı Devleti'nin Rusya ile giriştiği savaşta bozguna uğramasından sorumlu tuttuğu Meclis-i Mebusan'ı 1878 yılında kapattı. Bundan sonra dış politikada uyuşmacı bir tutum benimsediyse de içte dehşetli bir baskı rejimi kurdu.

Böylece, tarihte genellikle **"İstibdat Devri"** olarak anılan dönem başlamış oldu.

Bu dönem düşünce özgürlüğünün tümüyle ortadan kaldırılmasına çalışılan, en ufak bir yenileşme girişimine bile fırsat tanınmayan, padişahın dış politikadaki başarısızlıklara pek aldırış etmeyip yalnızca her türlü tehlikeye karşı saltanatını korumaya çalıştığı karanlık bir dönemdir.

Sokakta karşılaşan birkaç kişinin birbirleriyle konuşmalarından bile huylanıldığı, bundan ötürü peşlerine hafiye takıldığı bu dönemde, locaların kapatılmasını ve Masonluğun yasaklanmasını da kusura bakmayın ama doğal karşılamak gerekir.

Gerçi yabancılar uluslararası anlaşmalar uyarınca anınmış ayrıcalıklar gereği sınırlarını aşmaksızın her istediklerini yapabiliyordu ama Türk aydınlarının, hele devletin üst düzeyinde görevleri olanların akşamları kendi aralarında toplantı yapmalarına izin yoktu.

Hele hele bu toplantılarda Türkler ile yabancıların aynı çatı altında bir araya gelmelerine kesinlikle göz yumulamazdı.

Ortamın böyle oluşuna karşın bu dönemde de Osmanlı Devleti'nde Masonluk gerek İstanbul'da gerekse taşrada gelişimini sürdürdü. Çeşitli yabancı büyük localara bağlı olmak üzere birçok yeni loca kuruldu. 1883 yılında İstanbul'da bir "mason balosu" bile düzenlendi.

■ ■ ■

Sultan 2. Abdülhamit'in padişahlığı sırasında Osmanlı Devleti'nde Masonluğun yaşayabilmiş olması iki temel nedene bağlanır:

a) Abdülhamit benimsediği dış politika uyarınca Avrupalıları kızdırmamaktan yanaydı. Kapitülâsyonlar iyiden iyiye yerleşmiş, Osmanlı Devleti'nin tüm ekonomik yapısını âdeta ele geçirmişlerdi. Bundan ötürü yabancıların özel işlerine pek karışılmaması uygun görülüyordu.

b) Çırağan Sarayı'na kapatılmış olan Sultan 5. Murat'ın mason olduğu sır değildi. Sultan Abdülhamit, mason localarının üstüne fazla gidilecek olursa, devletin üst düzeylerinde yer almakta olan Türk masonlarının yabancıların desteğini alarak onu tahttan indirebilecekleri konusunda uyarılmıştı. Aslında Abdülhamit, Masonluğun ne olduğunu ve ne olmadığını biliyordu.

Dolayısıyla Türklerin de çalışmalarına göz yumulan locaların toplantılarına katılmalarını engellenmedi; sadece sıkı bir şekilde izlenmeleriyle yetinildi.

Bu masonlardan birçoğu zaman zaman başka gerekçeler uydurularak ya İstanbul dışına sürüldü ya da kendilerine Masonluk ile ilgisi olmayan bir suç yüklenerek yargılanıp cezalandırıldı. (Türkiye'de Masonluğa karşıt girişimleri konu alacağımız 18. bölümde bundan söz etmezsek, siz hatırlayıp ekleyin.)

Sultan 5. Murat'ın şehzadeliği sırasında Batı ülkelerinde -özellikle İngiltere'de- tanıştığı, mason olan kimi devlet adamlarına gizlice haber ileterek, hiçbir sağlık sorununun kalmamış olduğunu bildirdiği, Çırağan Sarayı'ndaki tutsaklığından kurtarılması için girişimlerde bulunulmasını rica ettiği söylenir. Fakat böyle bir ricada bulunduğunun doğru olup olmadığı, doğruysa yerine ulaşıp ulaşmadığı, ulaşmış olsa bile nasıl değerlendirildiği ve ne yapıldığı bilinmemektedir.

Bir söylentiye göre kimi Avrupalı devlet adamları, Osmanlı Devleti'nden bir ödün koparabilecekleri zamanı kollamış, kendilerince sırası geldiğinde Sultan 5. Murat'ın salıverilmesi için bir diplomatik girişimde bulunmuşlar. Padişahın buna karşı tepkisi pek sert olmuş. Bunun üzerine Batılı diplomatlar, Sultan 5. Murat'ın yaşamının korunacağı üzerine güvence verilmesiyle yetinmek zorunda kalmış, Osmanlı'nın iç işlerine karışmamayı yeğlemişler.

Bu da bir söylenti… Tarih kitaplarında bu konuda bilgi var mı acaba?

Şunu sorabilirsiniz: *«Peki ama siz bu bilgiyi verirken hangi kaynaktan aldınız?»*

Zamanında bu konudaki bilgiler derlenirken bir akademik çalışma yapılması söz konusu olmadığı için tüm bilgiler sadece biriktirilmiş, sonradan derlenmiş. Hangi bilginin hangi kaynaktan alınmış olduğu not edilmemiş. Kusura bakmayın. Ancak şöyle bir olasılık var: Orhan Koloğlu'nun ***"Abdülhamit ve Masonlar"*** adlı kitabından alınmış olabilir. Bizim burada yazdıklarımızın kaynağı ya daha önce yapılmış çalışmalarımızda yer alıyor ya da bellekteki birikim…

Yazarın bu açıklamasının geçerli sayılıp sayılmayacağı başlı başına bir sorun…

■ ■ ■

Bilindiği kadarıyla Sultan 5. Murat 28 yıl boyunca Çırağan Sarayı'nda tutsak yaşadı. 1904 yılında eceliyle öldü. Hemen ardından masonlar üzerindeki baskılar şiddetleniverdi. İstanbul'daki birçok loca kapanmak zorunda kaldı.

Bu olgu, Masonluğu pek iyi bilen ve tanıyan Abdülhamit'in, Sultan 5. Murat'ın maeson oluşundan gerçekten de çekinmiş olduğunun bir göstergesi sayılır mı acaba?

Türk Masonluğu'nun tarihçesindeki **"Sultan Murat Olayı"**nı 18. yüzyılın ilk yarısında İngiltere'deki **"Stuartlar Olayı"**na benzetebiliriz.

Ancak Stuartlar çok daha etkin girişimlerde bulunmuş, Masonluk ile politikayı bağdaştırmışlardı. Bunun Masonluk üzerinde birtakım belirgin etkileri olmuştu.

Sultan Murat Olayı'nda ve sonrasında ise böyle bir etki görülmemiştir.

Bir diğer deyişle, Türkiye'deki masonlar bu konuyu Masonluktan soyutlamayı başarmıştır.

1905 yılında, giderek artırılan baskı ve sıkı denetim nedeniyle İstanbul'da locaların toplantı yapmaları iyiden iyiye güçleşirken, Anadolu ve Batı Trakya'da masonlar biraz daha rahat bir nefes alabilme olanağını elde etti.

Nitekim daha sonraki dönemlerde yoğun etkinlik göstermiş ve önemli görevler üstlenmiş masonlardan birçoğu, İtalya Büyük Doğusu'na bağlı olarak Kadıköy'de çalışan **"Calcedonia"** adlı locanın üyelerindendi. Bu masonlar arasında İhsan Abidin, Fuat Süreyya Paşa, Faik Paşa, Fuat Hulûsi Demirelli ve Hakkı Şinasi Paşa gibi her biri Türk Masonluğu'nda çok önemli görevlerde bulunmuş olanları sayabiliriz.

■ ■ ■

Batı Trakya'daki locaların çoğu konumu bakımından o tarihlerde önemli bir ticaret merkezi olan Selânik'teydi.

O localar arasında gene İtalya Büyük Doğusu'na bağlı **"Macedonia-Risorta"** ile Fransa Büyük Doğusu'na bağlı **"Véritas"** adlı localardan özellikle söz etmek gerekir.* Bu iki locanın İttihat ve Terakki Cemiyeti ile de yakın ilişkisi olduğu söylenir.

Macedonia-Risorta Locası'nın üyelerinden Kâzım Paşa, Mithat Şükrü Bleda ve daha sonra Sultan Reşat'ın padişahlık döneminde sadrazamlık yapmış olan Talât Paşa, Masonluğun Türkiye'deki tarihçesini kaleme almış olan yazarların adlarına değindikleri kişiler arasında yer alır.

Véritas Locası'nın üyelerinden Bahriye Nazırı Cemal Paşa, Faik Süleyman Paşa, İsmail Canbolat ve Emanuel Karasu ise adları bilinen masonlardandır.

İttihat ve Terakki Cemiyeti

Osmanlı Devleti'ndeki Masonluğun kapsamında en çok ilgi konusu İttihat ve Terakki Cemiyeti'yle olan ya da olmayıp da olduğu varsayılan ilişkidir. Buna çok önem verilmiş olsa gerektir ki değerli tarihçilerimizden Orhan Koloğlu ***"İttihatçılar ve Masonluk"*** adında da bir kitap yazıp yayınlatmıştır.

Bu örgüt kimilerine göre 1905 yılında, kimilerine göre ise bundan en az birkaç yıl daha önce kurulmuştu. Kimlerin kurduğu da bilinmiyor çünkü tam anlamıyla bir **"gizli örgüt"** niteliği taşıyordu. Gerçi birçok Türk aydını ve subayı ya bu örgütün üyesiydi ya da bu örgütle yakın ilişkisi vardı ama bu durum örgütün "gizli" oluşunu ortadan kaldırmıyordu.

Bu örgütün özellikle Batı Trakya'da padişahı devirmek üzere komplo hazırlıkları içinde olduğu, üyelerinin İstanbul'a kadar sızdığı biliniyordu. Fakat hiçbiri ele geçirilemiyor ve ne yapmakta oldukları da bir türlü saptanamıyordu. Bu konuda çok titiz davranıyorlardı. Padişah 2. Abdülhamit'in baskı önlemlerini giderek artırışının nedenlerinden biri de buydu.

---

* Bu kitabın 16. bölümünde Atatürk'ün Masonluk ile olan ya da olmayan ilişkisinden sözedeceğiz. Şayet Atatürk gençliğinde Masonluğa girmişse (bu kesin değildir), bunun adı geçen iki locadan birinde gerçekleşmiş olması olasılığı yüksektir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin bu ad altındaki varlığı ancak 1907 yılında kesin bir şekilde ortaya çıktı. Örgütün amacı ülkede demokratik rejimin sağlanması olarak belirtildi. Üyeleri, -adları bilinmese de- **"İttihatçılar"** diye anılır oldu. Bu "ittihat" sözcüğü de karşıtlarınca "ihtilâl" ile âdeta eş anlamlı tutuldu.

Bir yandan İttihatçıların yapmak istediği diğer yandan o günlerin koşulları ve devlet anlayışı göz önünde tutulacak olursa, Osmanlı Sarayı'nın böyle bir örgütün varlığına dayanamamasını ve bir an önce ortadan kaldırılması için her türlü önleme başvurmasını haklı görmek gerekir.

Bunun henüz bir "ulus" değil bir "ümmet" sayılabilecek Osmanlı toplumuna yararlı ya da zararlı olduğu apayrı bir konudur. Tıpkı 18. yüzyıl sonlarında Fransa'daki devrimci eylemlerin gerek aristokratlar gerek monarşi rejiminden yana olanlarca hiç de hoş karşılanmayışı ve bu tür eylemlere karışanların giyotine gönderilmelerinin göreli bir haklılığının bulunuşu, buna karşın gerçekleşen devrimin sonunda Fransız halkına getirdiği yararın apayrı bir konu oluşu gibi...

■ ■ ■

İttihat ve Terakki Cemiyeti üzerinde bu kadar uzun durmamızdan ötürü sıkılmış olabilirsiniz. İsterseniz bundan sonrasını okumayın.

Ancak şunu belirtmekte yarar var: Bu konu Türkiye'deki Masonluğun iyi anlaşılabilmesi bakımından çok önemli... Öyle olmasaydı, iki paragraf ile de geçiştirilebilirdi.

Bu cemiyet, kimi üyelerinin zaman zaman yakalanmasına karşın varlığını korumayı başardı. 1908 yılında 2. Abdülhamit'in tahttan indirilip ardından **2. Meşrutiyet**'in kurulmasında önemli payı vardı. Örgüt, amaçlarına ulaştıktan sonra bir politik partiye dönüştü.

Daha önce değinmiş olduğumuz üzere İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Batı Trakya'daki mason localarıyla özdeşleşmiş olduğu da ileri sürülmüştür. Bunu sonradan ileri sürenler, 2. Abdülhamit dönemindeki rejimin bilir bilmez özlemini çeken, o dönemi göklere çıkarırcasına pohpohlayan, demokratik ve laik rejime karşı çıkarak devletin **"şeriat"** üzerine kurulu olmasını isteyenlerdir.

Ancak iş bu kadarla kalmaz; onlara bireysel ya da zümresel çıkarlarını böyle bir düzen içinde arayanlar da eklenir; öncekilerin gereksinme duyduğu özdeksel desteği sağlayanlar da bunlardır.

Osmanlı Devleti'ndeki bazı mason localarının, özellikle Batı Trakya'da kurulu olanların ("Macedonia-Risorta" ve "Véritas" gibi) İttihat ve Terakki Cemiyeti ile ne ölçüde olduğu bilinmeyen birtakım ilişkileri olduğu yadsınamayacak bir gerçektir.

Fakat bu ilişkilerden söz edilirken mason locaları ile İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni özdeşleştirmek hatta birlikte çalıştıklarını ve aralarında iş birliği kurduklarını söylemek yanlış olur.

Meşrutiyet öncesinde kimi masonlar İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne hiç kuşkusuz katılmıştır ama ne tümü hatta herhangi bir locanın üyelerinin tümü aynı zamanda bu örgütün üyesi olmuştur.

Tüm ön yargılı ya da art niyetli iddiaların aksine, aynı zamanda İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin de üyesi olan masonlar, localarındaki masonik nitelikli çalışmalar ile politik bir amaca yönelik cemiyet çalışmalarını birbirine karıştırmamayı bilmiştir.

Acaba?.. Yazarın bu yargısı, birçok kaynakta anlatılanlarla çelişiyor.

İttihat ve Terakki Cemiyeti ile o tarihlerde Türk masonların yoğunlaştığı locaların tutumu ancak bazı arayışları bakımından birleşmekte olabilir.

Bu arayışlar **"özgürlük"**, **"eşitlik"** ve **"çağdaşlaşma**"dır.

«Kardeşlik yok mu?» diyecek olursanız, bu ilke Masonluk açısından elbette var ama İttihat ve Terakki Cemiyeti bakımından öncelikli değil.

■ ■ ■

İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Masonluğun özdeşleştirilmesindeki yanlışlık, bir bakıma Büyük Fransız Devrimi ile Masonluğun özdeşleştirilmesindeki yanlışlığa benzer.

İlle de bir benzerlik kurulması gerekirse; bu benzerliğin hiç olmazsa amaçları bakımından 19. yüzyıl başlarındaki **"Karbonariler"** ile kurulması gerektiğini söyleyebiliriz. (Bu kitabı baştan sona, bölümlerin sırasına uyarak okuyorsanız, 13. bölümün sonunda Karbonariler konusunu gözden geçirdiğimizi hatırlarsınız. Orasını okumamışsanız, dönüp bir göz atın.)

Dahası, o tarihlerde etkinlikte olan bazı mason localarında ülke boyutunda olmak üzere padişaha ya da saltanata değil, doğrudan Osmanlı Devleti'nin çıkarlarına aykırı birtakım girişimler tasarlandığı da bilinmektedir. Aslında Masonluğun amaç ve ilkelerine ters düşen bu tür girişimlerde bulunanlar ise yabancı uyruklu masonlardır. Kendi misyonlarını Masonluğun genel amaç ve ilkelerine oranla öncelikli tutmuş, bir diğer deyişle Masonluğu kendi ülkelerinin politik ve ekonomik çıkarları doğrultusunda kullanmaya kalkışmışlardır.

O tarihlerde bunun farkına varan Türk masonlar ise ellerinden geldiğince bu tür girişimleri önlemeye çalışmış, bunların yoğunluk kazandığı localardaki sayılarını artırmaya, yönetimi ele geçirmeye çalışmışlardır.

Ara sıra şöyle bir eleştiri atılmıştır ortaya: *"Türk masonların yabancı localarda işi neydi?... Onlara katılacak yerde gidip kendi localarında çalışsalardı ya!"*

Yukarıdaki açıklama, bu eleştirinin yerinde olmadığını gösterir mi acaba?

İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Masonluğun özdeş gibi gösterilmesi, Türkiye'de antimasonik girişimlerde bulunanların işidir. Bu savın yandaş bulabilmesi için, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kötü işler yapmış olması gerekir.

Acaba öyle mi?

Günümüzde ise bazı çevrelerde **Lions** ve **Rotary Kulüpleri** Masonluk ile özdeşleştirilmektedir. Bu yanlış özdeşleştirmenin nereden kaynaklandığına daha önce değinmiştik. Türkiye'de çoğu kimse önce bir Lions ya da Rotary Kulübü'ne üye olur; orada tanıştığı masonlar aracılığıyla Masonluğa girer. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde ise bunun tam tersi olmuştur; bu cemiyete üye olması öngörülen kişilerin çoğu, masonlar arasından seçilerek alınmıştır.

TÜRK MASONLUĞU'NUN DOĞUŞU

Tümüyle ulusal bir nitelik taşıyan Türk Masonluğu, daha doğru bir deyişle "Osmanlı Masonluğu" 1909 yılında doğdu.* Kimilerine göre bu oluşum aslında düzenli bir tarzda gerçekleşmemişti. Ancak o günün koşulları öyle olmasını gerektirmiş, "düzen" sonra sağlanmıştı; "istim sonra gelsin" deyişi gibi.

Şûrayı Âliyi Osmanî'nin Örgütlenmesi

Daha Meşrutiyet ilân edilmeden önce, Türk masonlar, ortamın hiç de elverişli olmayışına karşın tümüyle ulusal nitelikli bir masonik örgütlenmenin arayışı içindeydi. Ticarî ilişkileri ya da diplomatik görevleri nedeniyle yurt dışına gidip gelenler, bu konuda Avrupa'da tanıdıkları masonlara danışıyor, destek almak için bazı girişimlerde bulunuyorlardı.

Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin bazı yüksek konseylerinin 1907 yılında Brüksel'de bir araya geldiği uluslararası nitelikli bir konvanda, 1861 yılında kurulmuş fakat doğru dürüst gelişme gösteremeden sönüp gitmiş olan Osmanlı Yüksek Şûrası'nın yeniden canlandırılması kararlaştırıldı. Gerekli hazırlıklar için **Mısır Yüksek Konseyi** görevlendirildi.

Bu yüksek konsey de o sıralarda Osmanlı ordusunda İstanbul'daki bir askerî birliğin komutanlığını yürütmekte olan **Prens Aziz Haşan Paşa**'yı yetkilendirdi. Ayrıca Belçika Yüksek Konseyi üyelerinden **Joseph Sakakini** de ona yardımcı olmak üzere İstanbul'a gönderildi. Ancak Meşrutiyetin ilân edilmesinden öncebir şey yapılamadı.

2. Meşrutiyetin kuruluşundan kısa bir süre sonra, Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin anayasası uyarınca çalışmalarına başlayan Aziz Hasan Paşa ile Joseph Sakakini, çoğu Osmanlı Meclis-i Mebusanı üyelerinden olan 12 yüksek dereceli masonu ritin 33. ve sonuncu derecesine getirdiler.**

3 Mart 1909 günü düzenlenen bir toplantı ile Şûrayı Âliyi Osmanî yeniden örgütlendi. Âmir-i Hâkim-i Âzam yani Büyük K0omandör (Gran Komandör/ Hâkim Büyük Âmir) olarak **Prens Aziz Hasan Paşa** seçildi. Joseph Sakakini de Şûrayı Âliyi Osmanî'nin üyeliğine geçti.***

Osmanlı Yüksek Şûrası'nın diğer kurucular arasında kimlerin bulunduğu belki sizin için hiç de önemli değildir. Ancak elinizdeki bu kitabın kapsamı bakımından gereklidir. Ola ki bir gün merak eder, burada yazılmış olduğunu hatırlar, o zaman bu sayfayı açar bakarsınız.

---

* Buradaki grafik bir amblem değildir. Türk Masonluğu'nda, ulusallığın Masonluğa oranla öncelikli tutulduğunu simgeyelen bir düzenlemedir.

** Bunun nasıl yapılabildiğini, ***"Yasalar"*** başlığını taşıyan 11. bölümün sonunda,Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin Anayasası'nı incelerken özetlemiştik.

*** Sonraki bazı gelişmeler nedeniyle bu çok önemlidir.

Baştan sona hepsini olmasa da şu masonları sayabiliriz:

Daha önce dahiliye nazırlığı ve sadrazamlık yapmış olan **Mehmet Talât Sai Paşa**, **Davit J. Kohen**, **Mithat Şükrü Bleda**, **Rıza Tevfik Bölükbaşı, Fuat Hulûsi Demirelli** ve o sıradaki Maliye Nazırı **Mehmet Cavit.**

Kuruluştan sonraki birkaç ay içinde alınanlar arasında da şu masonları görüyoruz: **Faik Süleyman Paşa, Doktor Mehmet Ali Baba**, **Hüseyin Cahit Yalçın** ve Jandarma Umum Kumandanı **Galip Paşa.**

Neden sadece bu masonların adlarını belirttiğimizi soracak olursanız, gerekçesi şöyle: Hepsi de Türk Masonluğu'nun sonraki gelişim aşamaları sırasında önemli yönetimsel görevler üstlenmiştir. Sizi daha fazla isim yığınına boğmamak için bu kadarıyla yetineceğiz.

Yüksek Şûra'nın nizamat-ı umumiyyesi (genel tüzükleri) 24 Haziran 1909 tarihli toplantısında kabul edilerek yürürlüğe girdi. Ertesi yıl, ritin yüksek derecelerinde çalışacak olan atölyelerin oluşturulmasına başlandı.

Âmir-i Hâkim-i Âzam Prens Aziz Hasan Paşa'nın 1913 yılında İstanbul'dan ayrılması üzerine de Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanına kadar geçen on yıllık süre içinde bu göreve önce **Joseph Sakakini**, bir süre boşluktan sonra da **Dr. Mehmet Ali Baba** seçildi.

■ ■ ■

Yüksek derece atölyelerinden söz edilince değinilebilecek farklı bir nokta var. Birçok masonun öteden beri merak ettiği ve herhangi bir yerde açıklaması yazılmamış bu konu, Türkiye'de ritüelik çalışması yapılan derecelerle ilgilidir. Bu nedenle ilgi çekici olmayabilir.

Türkiye'de yüksek derece atölyeleri, -hangi yüksek konseyin yönetiminde olursa olsun- öteden beri Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin az önce sözünü etmiş olduğumuz "nizamat-ı umumiye"de belirlenmiş derecelerinde çalışır.* Niçin bu derecelerde çalışıldığı, ritin tüm derecelerinden çalışılmayacaksa neden başka türlü bir belirleme yapılmadığı sorulagelmiştir. Buna kesin bir yanıt verilemezse de mantıklı bir olasılıktan söz edilebilir.

Yüksek konseyin yeniden örgütlenmesinde ve sonrasında büyük emeği geçmiş olan Joseph Sakakini, Belçika'dan gelirken sadece bu derecelerin ritüellerini getirmiş, dolayısıyla elde bulunanlar uygulamaya konmuştu.

Bu bir varsayım… Doğru olmayabilir.

* Türkiye Süprem Konseyi pek yakın bir geçmişte bu bağlamda bir değişiklik yaptı.

İLK TÜRK ULUSAL OBEDİYANSI

Yukarıda Şûrayı Âliyi Osmanî'nin yeniden örgütlenme tarihini belirtmiştik: 3 Mart 1909… İlk Türk ulusal obediyansı olan Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî'nin kuruluşu ise bundan 5 ay sonra 1 Ağustos 1909'da…

Bu bağlamda hem bir soru hem de yanlış olan bir iddia vardır.

Önce soruyla başlayalım:

«Madem artık ulusal nitelikli bir Masonluk oluşturuluyor, neden önce bir obediyans kurulmamış da yüksek konseyin yeniden örgütlenmesi sağlanmış?»

Keşke o günleri yaşamış olanlar bunun yanıtını veren bir belge bırakmış olsaydı. O tarihlerden kalma birtakım el yazması belgeler var ama bu açıklamayı vereni yok. Bu bağlamda yapabileceğimiz tek şey, çok daha sonra 1951 yılında doğan bir oluşuma benzeştirerek yorum niteliğinde bir açıklama yapmak. (Diğerini bir sonraki bölümde göreceğiz.)

Durup dururken, sıfırdan bir obediyans kurmak hiç de kolay bir iş değil. Önce yeterli sayıda mason sağlanacak; bu masonlar en az üç loca kuracak; sonra bu üç loca arasında uyum sağlanacak; sonra da bu localar bir araya gelerek bir obediyans kurmaya karar verecekler.

Olamaz mı?

Olur ama olması zaman alır. Masonlar, Türkiye'deki Masonluğun ulusal nitelikli bir çatı altında örgütlenmesini bir an önce gerçekleştirmek istiyordu.

Yüksek konseyin kuruluşu ise çok daha kolay… Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin 33. derecesinde bulunan tek bir mason yetiyor. Hemen 33. derecedeki masonların sayısının 9'u bulması sağlanıyor. İşte kuruluş tamamlandı.

Yanlış olan iddia ise şöyle: "*İlk Türk ulusal obediyansı, Şûrayı Âliyi Osmanî'nin koruması hatta egemen yönetimi altında oluşturulmuştur. Bu nedenle kuruluşu düzensizdir."*

Hayır!.. Bu iddia "antimasonik" denilebilecek ölçüde yanlış hatta art niyetlidir. Üstelik bunu ileri sürmüş olanlar da Türkiye'deki masonlardır.

«*Neden böyle bir iddiada bulunmuş olsunlar ki?»* diye sitem edebilirsiniz.

Nedeni Türkiye'deki Masonluğun içindeki bölünme olayını inceleyeceğimiz 17. bölümde billurlaşır. Düzenli bir yüksek konseyin var olabilmesi için önce düzenli bir büyük locanın bulunması gerektiği görüşünden kaynaklanır.

Siz de *«Öyle değil mi?.. Düzenli bir yüksek konseyin varlığı için düzenli bir obediyansın bulunması gerekmez mi?»* diye o görüşü destekleyebilirsiniz.

Yanlış yaparsınız. Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin kuruluş ve örgütlenme sistemini bir kez daha gözünüzün önüne getirin. Herhangi bir büyük locadan söz ediliyor mu?

Büyük locayı bir yana bırakın; simgesel derecelerde çalışan herhangi bir locadan söz ediliyor mu?

Bu ritte her şey tepedeki örgütlenmeden başlıyor. Yukarıdan aşağıya doğru iniyor.

Ritin egemen otoritesi olan yüksek konsey, isterse simgesel dereceler aşamasına geldiğinde doğrudan kendisine bağlı localar da kurabilir. Ortada bir büyük loca bulunması da gerekmez.

Nitekim bu sistemin Türkiye'de de üstelik simgesel derecelerde çalışan localar bile varken nasıl uygulandığını, izleyen bölümde göreceğiz.

«Peki, böyle bir iş yapılması doğru mu?» diyeceksiniz.

Doğru olmayabilir. Fakat bu *"doğru değil"* tarzındaki değerlendirme, günümüzün olanakları altında düşünmemizden ileri gelmektedir.

Bir de zor koşulları olan, pek az sayıda mason bulunan bir ortamı düşünün…

Ne yaparlar?

Yanıtınız: *«Büyümeye çalışırlar.»*

Evet, doğru!.. Ne kadar zamanda yapabilirler?

Yanıtınız: *«Mümkün olan en kısa zaman içinde.»*

Böyle dediğinize göre siz işin içinde olsaydınız bunu yıllara yaymamak, bir an önce gerçekleştirmek isterdiniz, öyle değil mi?

Olası yanıtınız: *«Evet!»*

Öyle bir durumda büyümeniz *"sağlıksız"* olmaz mıydı? Bir an önce büyüyelim, masonların sayısını artıralım, localar kuralım, obediyansımızı oluşturalım diyerek, bu hızlı büyüme kaygısıyla Masonluğa girmesi aslında hiç de uygun olmayan birtakım kimseleri almak gafletine düşmez miydiniz?

Sakın bu soruyu *«Hayır! Dikkat ederdik.»* diye yanıtlamayın… Geçmişte böyle düşünerek bu düşüncelerini eyleme dönüştüren, sonra da bunun acısını çekmiş, *"Keşke daha yavaş büyüseydik!"* diye hayıflanmış masonlar oldu.

■ ■ ■

İlk Türk ulusal obediyansının kuruluş aşamaları gözden geçirildiğinde, yukarıda sözü edilen iddianın doğru olmadığı anlaşılır. Bunu şöyle özetleyebiliriz:

Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin atölyelerinin gelişebilmesi için, localarda "üstat" derecesini aldıktan sonra yüksek derecelerde de çalışma dileği gösterecek masonlara gereksinme vardı; bu doğru. Osmanlı Yüksek Şûrası, bu bakımdan yabancı obediyanslara bağlı localara bel bağlamak istemiyordu.

Bu nedenle, **"Muhibban-ı Hürriyet"**, **"Vatan"**, **"Şafak"** ve **"Vefa"** adlarını alan dört locanın kurulması sağlandı. Böylece tümüyle ulusal nitelikli bir simgesel localar nüvesi oluştu. Daha önce Mısır Büyük Locası'na bağlı olarak çalışmakta olan **"Resne"** ve **"Uhuvvet-i Osmanîyye"** (La Fratérnité Ottomane) adlı localar da bu gruba katıldı.

Fransa Büyük Doğusu'na bağlı olarak çalışan **"Renaissance"** adlı locadan ayrılan kimi masonlar da gene aynı ulusal localar grubunda yer almak üzere, **"Terakki ve İttihat Hakikî Muhipleri"** (Les Vrais Amis de l'Union et de Progrés) adı altında bir diğer loca kurdu.

Şimdi iş, simgesel derecelerde çalışmakta olan locaların bir obediyans kurabilmesi için bir toplantı (konvan) düzenlenmeye kalmıştı. Böyle bir toplantı yapılabilmesi için gereken çağrıyı ve organizasyonu yapma işini, zaten örgütlenmiş durumda olan Osmanlı Yüksek Şûrası üstlendi.

İlk Türk ulusal obediyansının bir yüksek konseyin kanatları altında kurulmuş olduğunu ileri sürenlerin gösterdikleri gerekçelerden biri de işte budur: "Neden bu çağrıyı o yedi locadan biri yapmamış da yüksek konsey yapmış! Üstelik bu toplantıyı yüksek konsey üyesi olan masonlar yönlendirmemiş mi!"

Buna *"ille de öküz altında buzağı aramak"* denmez de ne denir?

Kötü mü olmuş?

Yazar, Masonluk açısından bakarak ortaya böyle retorik bir soru atıyor.

Osmanlı Devleti'nin bir de "31 Mart Vakası" olarak anılan isyanı yeni yaşamış, karmakarışık bir dönemindeki bu başarıyı kutlamak gerekmez mi?

1 Ağustos 1909 tarihinde yapılan bu toplantıda, yukarıda adlarını belirtmiş olduğumuz locaların delegelerinin yanı sıra, İstanbul'da çalışmakta olan bazı yabancı locaların temsilcileri de "gözlemci" olarak bulundu.

Ulusal obediyansın kurulması, buna **Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî** adı verilmesi sadece sözü edilen yedi locanın delegelerinin oylarıyla kararlaştırıldı.

Önemli olan noktalardan biri bu işe ne Şûrayı Âliyi Osmanî'nin ne de yabancı obediyanslara bağlı locaların karışmış olduğudur. (Yüksek konsey üyelerinden her biri aynı zamanda simgesel derecelerdeki bir locanın üyesiydi.)

■ ■ ■

Bu aşamada terminoloji üzerinde de biraz durmamızda yarar var. Bu Osmanlıca kelimeler kafaları biraz karıştırıyor; neyin ne olduğunu anlamayı zorlaştırıyor.

İlk Türk ulusal obediyansına, niteliği bakımından **"maşrık-ı âzam"** denmişti. 1923 sonrasında da **"büyük maşrık"** denildi; günümüz Türkçesindeki karşılığı "büyük doğu"… Böyle değil de "büyük loca" olsaydı, *"mahfil-i âzam"* denirdi.

Acaba bu bir terim kullanımı yanlışı mıydı?

Hayır!.. Büyük loca değil, büyük doğu olması öngörülmüştü.

Nitekim bu da ilk Türk obediyansının kuruluşunun yüksek konseyin kanatları altında olmadığını gösterir.

Şimdi sizin olası sorunuz şudur: *«Niçin büyük loca değil de büyük doğu?»*

Durum aynı durum… Bu konuda hiçbir yazılı açıklama yok. Bu sorunun yanıtı ancak bir yorum ile verilebilir ne yazık ki…

İlk Türk ulusal obediyansı kurulurken tüm kurucu locaların Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin simgesel derecelerinde çalışması öngörülmüştü ama ülkede başka ritlerde çalışmakta olan localar da vardı.

Nitekim kimi masonların kurucu localardan birini oluşturmak üzere ayrıldıkları "Renaissance" adlı loca Fransız Riti'nde çalışıyordu. Başkaları da olabilirdi. Bunun için obediyansın statüsünün "büyük doğu" olması öngörülmüştü.

Bu açıklamanın üzerine şöyle bir sorunuz gelebilir: *«Obediyansın statüsünün büyük doğu oluşu daha sonra bir işe yaradı mı yani locaların başka ritlerde deçalışması söz konusu oldu mu?»*

Başlangıçta hatta uzunca diyebileceğimiz bir süre, büyük doğu yani büyük maşrık sadece obediyansın adında kaldı. Bu soruya çok sonraki bazı olayların etkisiyle *"Olamazdı çünkü Yüksek Konsey buna izin vermezdi."* diye yanıt verenler de olabilir. Bu yanıt doğru olabilir ama sadece bir varsayımdır.

O çok sonraki olaylara biz de sonra, sırası geldiğinde değineceğiz.

■ ■ ■

Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî'nin kuruluş konvanında, o sırada meclis-i mebusanın reis-i sanîsi (Millet Meclisi 2. Başkanı) olan **Mehmet Talât Sai Paşa,** üstad-ı âzam (büyük üstat) olarak seçildi.

Üç ay sonra, Şûrayı Âli (Yüksek Konsey) ile Maşrık-ı Âzam arasında bir **konkordato** bağıtlandı.

Bu anlaşma uyarınca; Şurayı Âliyi Osmanî (Osmanlı Yüksek Şûrası), Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî'nin Osmanlı Devleti sınırları içinde Masonluğun ilk üç derecesinde yapılacak çalışmaların tek düzenli ve egemen yönetici otoritesi olduğunu kabul ediyordu.

■ ■ ■

Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî, kuruluşundan kısa bir süre sonra Avrupa'daki yedi ayrı obediyans tarafından düzenli olarak tanındı.

Bunun üzerine de Osmanlı Devleti'nde daha önce yabancı obediyanslara bağlı olarak çalışan localardan bazısı peyderpey ulusal obediyansa bağlandı.

Cumhuriyetin ilanı öncesinde Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî'ye bağlı locaların sayısı 42'ye ulaştı ama bunların arasında Mısır, Suriye, Lübnan ve Batı Trakya'da çalışan localar da vardı.

Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti'nin toprakları hayli daralınca, Türkiye'deki locaların sayısı da azaldı.

Türk ulusal obediyansının bu 14 yıllık ilk döneminde, Mehmet Talât Sai Paşa'dan sonra sırasıyla **Faik Süleyman Paşa**, Mehmet Ali Baba (görevi bırakması üzerine yine Faik Süleyman Paşa), **Mehmet Cavit**, **Rıza Tevfik Bölükbaşı**, **Fuat Hulûsi Demirelli** ve **Besim Ömer Paşa** Maşrık-ı Âzam'ın Üstad-ı Âzamı olarak görevde bulundular.

İyilik İşleri

İlk Türk obediyansının üyesi masonların bireysel girişimlerle gerçekleşmesine önayak oldukları bir yapıta değinmeden edemeyiz.

1917 yılında, İstanbul'da çalışan **"Necat"** adlı locada, bakıma gereksinmesi olan kimsesiz çocukların korunmalarının sağlanması amacıyla birtakım etkin girişimlerde bulunulması önerisi ortaya atılmıştı. Bu öneri diğer localardan olan masonlarca da pek tutuldu. Ancak konu locaların dışına çıkarıldı ve masonların bireysel olarak ilgilendikleri bir biçime dönüştürüldü. Hızlı bir çalışma yapılarak aynı yıl içinde **"Himaye-i Etfal Cemiyeti"** (Çocuk Esirgeme Kurumu) kuruldu.

Kurtuluş Savaşı sırasında pek bir etkinlik gösteremeyen ve giderek varlığını yitirmeye yönelen Himaye-i Etfal Cemiyeti, 1921 yılında, o sıralardaki Üstad-ı Âzam **Besim Ömer Paşa**'nın çabalarıyla, bu kez merkezi Ankara'da olmak üzere yeniden canlandırıldı.

Günümüzde varlığı sürmekte olan bu kurum, Türk masonlarının iyilik işlerine yönelik çalışmalarının ilk ürünü sayılır. Daha sonra Kızılay'ın kurulmasına da destek vereceklerdir. Hadi onu geçtik; bu gibi çalışmalar zaten her masonun görevidir. Fakat masonlara göre Çocuk Esirgeme Kurumu farklıdır çünkü onu doğrudan adları belli kişiler kurmuştur.

Ancak günümüzde bu kurumun internetteki sitesine bakarsanız, bunlardan söz edildiğini göremezsiniz.

Zararı yok. Masonlar, yaptıkları iyilik işleriyle ve gerçekleştirdikleri yapıtlarla övünmez. Bunların yapılmış olmasının görmenin mutluluğu onlara yeter.

Uluslararası İlişkilerin Başlangıcı

Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî yurtta kendi içine kapanık kalmadı; bir obediyansa yakışır tarzda uluslararası ilişkilere de önem verdi. Nitekim 1921'de İsviçre'nin Cenevre kentinde toplanan uluslararası konvana çağrıldı; **Muslihiddin Adil** tarafından temsil edildi. Bu konvanda kurulması kararlaştırılan ve sonradan **A.M.I.** kısaltılmış adıyla anılan Uluslararası Masonluk Birliği'ne de katıldı. Böylece benimsemiş olduğu Masonluk anlayışını da ortaya koymuş oldu.

Çirkin Politika

Sonraki bölümlerde de göreceğimiz üzere Türk Masonluğu'nda her şey hep iyi, doğru ve güzel gitmedi.

Masonluğun kesinlikle etkin politikanın dışında tutulmasının evrensel boyutta benimsenmiş bir temel kural, üstelik Masonluğun temel yasasının gereği olmasına karşın, dünyanın birçok yerinde görülmüş ve görülmekte olduğu gibi Türk Masonluğu da tarih boyunca birkaç kez politikaya karıştırıldı ya da âlet edildi.

Acaba bu bir öz eleştiri mi sayılır yoksa gerçeklerin açıkça ortaya konulması mı?

Bunun ilk örneği 1918 yılında yaşandı.

"İttihat ve Terakki Fırkası" iktidardaki politik parti olma niteliğini koruyordu. Daha sonra kurulmuş olan "Hürriyet ve İtilâf Fırkası" muhalefetteydi. Maşrık-ı Âlîyi Osmanî'nin üstad-ı âzamı olan **Rıza Tevfik Bölükbaşı**, muhalefetten yana olan bir gazete çıkarmaktaydı. İktidardaki partiyi yıpratarak gözden düşürmek amacıyla, gazetesinde o partinin üyesi olan kardeşlerin adlarını açığa vurmaya girişti. Özellikle **Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi**'nin ***"farmason"*** olduğunu ilan ederek ağır bir dille suçladı.

Genel seçimlerde Hürriyet ve İtilâf Fırkası iktidara geçince, yapılmış olan bu yayına dayanılarak Masonluk hakkında bir soruşturma açıldı. Yeni hükümet, İstanbul'daki masonların yakalanması için bir baskın düzenlenmesine bile karar verdi.

Ancak böyle bir baskının yapılacağı öğrenildi. O sıralarda Beyoğlu'nda Koloğlu Sokağı'nda bulunan bir binada çalışan localara baskın için gelenlerin olumlu izlenim edinmeleri için gerekli önlemler alındı.

Baskın gerçekleşti. ***"Farmasonları iş başında basmak"*** (!) üzere gönderilen kolluk görevlilerine, Masonluğun ne olduğu ve nasıl çalışmalar yaptığı anlatıldı. Olay örtbas edildi ve gazetelere de yansıtılmadı.

Bu olaydan sonra Rıza Tevfik Bölükbaşı, üzerinde kurulan baskılara dayanamayıp görünüşte kendi dileğiyle Masonluktan ayrıldı. Başkalarınca unutulan ve daha sonra üzerinde pek durulmayan, âdeta küllendirilmesine çalışılan bu olay Türk Masonluğu'nun tarihçesindeki yerini masonik yazın kapsamında korudu.

■ ■ ■

Aslında bu ve bundan sonra gelecek olan iki bölümdeki konumuz, Masonluğun Türkiye'deki tarihçesini önemli noktalarına değinerek kısaca anlatmak... Fakat özetlemiş olduğumuz şu son olay üzerine bir kısa değerlendirme yapalım.

Bu kitaba ***"Masonluk Nedir?"*** başlığı altındaki ilk bölümde kurguladığımız bir olası diyalogu hatırlıyor musunuz? Hani bir "mason" olarak bu sorunun yanıtını zaten bildiğimiz ile bağlantılı varsayım…

Anlaşılıyor ki Masonluk, ilkeleri ve ritüelik öğretimiyle *«Ben masonum!»* diyen ve bununla gurur duyan her kişinin gerçekten mason olmasını sağlayamıyor. Mason olabilmek, insanın kişiliğinde karakterini geliştirme yeteneğinde bulunuyor.

Bir masonun Masonluğa girişinin üzerinden yıllar geçmiş, loca çalışmalarını düzenli olarak izlemiş, bu süre içinde yüksek dereceler almış hatta edinilebilecek en üst dereceye bile varmış, önemli yönetim görevleri üstlenmiş hatta "büyük üstat" unvanını bile taşımış olması, onun gerçekten "mason" olduğunu göstermiyor.

♎ ♎ ♎

Bu bölüm hiç de objektif ve sıradan bir tarih anlatımı olmamış. Yazar, anlatımın kapsamına kendi bireysel değerlendirme ve yorumlarını da katmış.